

पणन हंगाम २०२०-२१ (रब्बी) मध्ये किमान
आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत
भरडधान्य (मका) खरेदीबाबत.

महाराष्ट्र शासन

अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग

शासन निर्णय क्रमांक :- खरेदी-१०२०/प्र.क्र.१४६(भाग-३)/ना.पु.२९,

हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक :- ०८ जून, २०२१.

वाचा -

- १) शासन निर्णय क्रमांक :- खरेदी १११५/प्र.क्र.१७/ना.पु.२९, दि.१४ .०१.२०१६.
- २) शासन शुद्धिपत्र क्रमांक : क्र. १०१४/२८/प्र.क्र. १७/नापु २९ दि. ०३.११.२०१७.
- ३) शासन निर्णय क्रमांक :- खरेदी-१०२०/प्र.क्र.१०४/ना.पु.२९, दि.२९.०९.२०२०.
- ४) पूरक शासन निर्णय क्रमांक :- खरेदी-१०२०/प्र.क्र.१०४/ना.पु.२९, दि.१०.११.२०२०.
- ५) शासन निर्णय क्रमांक :- खरेदी-१०२०/प्र.क्र.१४६(भाग-३)/ना.पु.२९, दि.०२.०६.२०२१.

प्रस्तावना :-

किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजना ही केंद्र शासनाची योजना असून शेतकऱ्यांना हमी भावापेक्षा कमी किंमतीने (डिस्ट्रेस सेल) धान्य विकावे लागू नये, म्हणून ही योजना राबविण्यात येते. त्यासाठी राज्य शासनाने नियुक्त केलेल्या अभिकर्ता संस्थांमार्फत (बिगर आदिवासी क्षेत्रात महाराष्ट्र स्टेट को-ऑप. मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई व आदिवासी क्षेत्रात, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक) राज्यात एफ.ए.क्यु. (Fair average quality) दर्जाच्या धान व भरडधान्याची खरेदी करण्यात येते.

प्रत्येक हंगामात धान/भरडधान्य खरेदी करण्याबाबत केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेल्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार राज्यातील धान/भरडधान्य खरेदीबाबत सूचना निर्गमित करण्यात येतात. हंगाम २०२०-२१ मधील धान/भरडधान्य(खरीप) खरेदी संदर्भातील सूचना शासन निर्णय क्र.खरेदी-१०२०/ प्र.क्र.१०४/नापु-२९, दि. २९.०९.२०२० अन्वये निर्गमित करण्यात आल्या आहेत.

राज्यात रब्बी हंगामामध्ये भरडधान्याची मोठ्या प्रमाणात लागवड केली जाते. पणन हंगाम २०१८-१९ (रब्बी) व पणन हंगाम २०१९-२० (रब्बी) या हंगामात किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत भरडधान्य (ज्वारी/मका) या भरडधान्याची खरेदी करण्यात आलेली आहे. त्याच धर्तीवर पणन हंगाम २०२०-२१ (रब्बी) या हंगामात भरडधान्य (ज्वारी/मका) खरेदी करण्याबाबत सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन आहे. शासन निर्णय क्रमांक:- खरेदी १०२०/ प्र.क्र.१४६(भाग-३)/ना.पु.२९, दि.०२.०६.२०२१ नुसार ज्वारी खरेदीबाबत सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. आता **मका** खरेदीबाबत शासन पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे.

शासन निर्णय:-

पणन हंगाम २०२०-२१(रब्बी) मध्ये केंद्र शासनाने किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत भरडधान्याचे (**मका**) विहीत विनिर्देश तसेच किमान आधारभूत किंमती जाहीर केल्या आहेत. याशिवाय आधारभूत किंमतीचा शेतकऱ्यांना लाभ होण्याच्या दृष्टीने व त्यांना हमी भावापेक्षा कमी किंमतीने (डीस्ट्रेस सेल) धान्य विकावे लागू नये, यासाठी राज्य स्तरावर नियंत्रण कक्ष उघडण्याच्या सूचना केंद्र

शासनाने दिल्या आहेत. त्यानुसार, राज्यातील शेतकऱ्यांना किमान आधारभूत किंमतीचा लाभ मिळावा या हेतूने राज्यात खरेदी केंद्रे सुरु करण्याकरिता व त्याठिकाणी मका या भरडधान्याची खरेदी करण्यासाठी खालील प्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत:-

१) खरेदी बाबत निर्णय:-

- अ) संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यामध्ये केंद्र शासनाची "नोडल एजन्सी" म्हणून भारतीय अन्न महामंडळ (Food Corporation Of India) काम पाहील.
- आ) प्रत्यक्ष खरेदीची प्रक्रिया बिगर आदिवासी क्षेत्रात "महाराष्ट्र स्टेट को.ऑप.मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई " व आदिवासी क्षेत्रात "आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक " या अभिकर्ता संस्थांमार्फत करण्यात यावी.
- इ) भारतीय अन्न महामंडळाच्या समन्वयाने राज्य शासनाने कार्यवाही करावयाची आहे. यास्तव महाराष्ट्र स्टेट को.ऑप.मार्केटिंग फेडरेशन ,मुंबई व आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक यांनी राज्य शासनाचे मुख्य अभिकर्ता म्हणून काम पहावे.
- ई) मका या भरडधान्याच्या खरेदीच्या स्तरापर्यंतच्या सर्व प्रकारच्या कार्यवाहीची जबाबदारी मुख्य अभिकर्ता संस्थांवर राहिल.
- उ) भरडधान्य (मका) खरेदी करण्याकरिता योग्य त्या ठिकाणी खरेदी केंद्र उघडण्याची जबाबदारी संदर्भ क्र.४ च्या पूरक शासन निर्णयान्वये गठीत समितीच्या सहमतीने संबंधित जिल्हाधिकारी व दोन्ही अभिकर्ता संस्था यांची राहिल.
- ऊ) खरेदी केलेले भरडधान्य भारतीय अन्न महामंडळाच्या वतीने राज्य शासनाच्या गोदामामध्ये साठविण्यात यावे.
- ऋ) भरडधान्याची एकदा खरेदी होवून शासकीय गोदामात ही भरड धान्ये दर्जा तपासणी व वजन करून जमा केल्यानंतर, अशा धान्याची साठवणूक, सुस्थितीत ठेवणे, गरजेनुसार जिल्ह्यांतर्गत वाहतूक / धुरीकरण इत्यादी गोष्टींची जबाबदारी संबंधित जिल्हाधिकारी यांची राहिल.
- ल) केंद्र शासनाने ठरविल्यानुसार "परिशिष्ट "I, II, III, IV" मधील विनिर्देशानुसार अभिकर्ता संस्थांनी खरेदी केलेले भरडधान्य (मका) शासनाच्या (जिल्हा पुरवठा अधिकारी) यांच्या गोदामात जमा करावे. अभिकर्ता संस्थांमार्फत खरेदी केलेले भरडधान्य (जिल्हा पुरवठा अधिकारी) यांच्या गोदामात जमा करेपर्यंत सदर भरडधान्याची साठवणूक, वाहतूक, सुरक्षितता यांची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित अभिकर्ता संस्थांची राहिल.

२) अभिकर्ता नेमणूक :-

उपरोक्त निर्णयानुसार, राज्यात पुढीलप्रमाणे:-

- अ) बिगर आदिवासी क्षेत्रात - पणन हंगाम २०२०-२१(रब्बी) मध्ये, किमान आधारभूत किंमत योजनेंतर्गत भरडधान्य (मका) खरेदी करण्याकरिता, महाराष्ट्र स्टेट को. ऑप. मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई या अभिकर्ता संस्थेची या आदेशान्वये मुख्य अभिकर्ता म्हणून नेमणूक

करण्यात येत आहे. सदर अभिकर्ता संस्थेने या क्षेत्रातील खरेदीची कार्यवाही विहित कालमर्यादेत करण्याची दक्षता घ्यावी.

आ) आदिवासी क्षेत्रामध्ये - पणन हंगाम २०२०-२१(रब्बी) मध्ये किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत भरडधान्य (मका) खरेदी करण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक या अभिकर्ता संस्थेची या आदेशान्वये मुख्य अभिकर्ता म्हणून नेमणूक करण्यात येत आहे. सदर अभिकर्ता संस्थेने या क्षेत्रातील खरेदीची कार्यवाही विहित कालमर्यादेत करण्याची दक्षता घ्यावी.

३. आधारभूत किंमती, सर्वसाधारण गुणवत्ता व दर्जा:-

पीक		आधारभूत किंमत (रुपये)	शेतकऱ्यांना प्रत्यक्ष द्यावयाचा दर (रुपये)
भरडधान्य	मका	१८५०	१८५०

किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेत केंद्र शासनाने विहित केलेल्या विनिर्देशात बसणारे FAQ दर्जाचेच भरडधान्य खरेदी करणे आवश्यक आहे. त्यानुसार अभिकर्ता संस्थांनी प्रशिक्षित ग्रेडर्सकडून तपासणीअंतीच भरडधान्य खरेदी करावे. कमी दर्जाचे भरडधान्य खरेदी झाल्यास व त्यामुळे काही आर्थिक तूट आल्यास किंवा अन्य कोणतीही समस्या उद्भवल्यास त्यासाठी अभिकर्ता संस्था पूर्णतः जबाबदार राहतील.

खरेदी केलेल्या धान्याची दर्जात्मक तपासणी शासनाकडून (जिल्हा पुरवठा अधिकारी कार्यालयातील गुणवत्ता नियंत्रण प्रशिक्षित कर्मचारी) करण्यात येईल. दर्जा संबंधी खरेदी किंवा साठवणूकीच्या वेळी तपासणीमध्ये काही दोष आढळल्यास याबाबत अभिकर्ता संस्था संपूर्णपणे जबाबदार राहिल. तसेच यामध्ये प्रकरणपरत्वे सुधारणात्मक कार्यवाही अभिकर्ता संस्थेनेच करावयाची असून अशा कार्यवाहीमुळे झालेल्या नुकसानीस अभिकर्ता संस्था संपूर्णतः जबाबदार असतील.

४. आर्द्रता:-

पणन हंगाम २०२०-२१(रब्बी) मध्ये केंद्र शासनाने मका खरेदीकरिता आर्द्रतेचे अधिकतम प्रमाण १४% इतके विहित केले आहे. त्यापेक्षा जास्त आर्द्रता आढळल्यास भरडधान्य खरेदी करण्यात येऊ नये. (परिशिष्ट-१) कोणत्याही परिस्थितीत जास्त ओलसर किंवा बुरशीयुक्त भरडधान्य खरेदी करू नये. भरडधान्य स्वच्छ व कोरडे असून ते विक्री योग्य (मार्केटेबल) असल्याची अभिकर्ता संस्थांनी खातरजमा करावी. विहित प्रमाणापेक्षा जास्त आर्द्रता असलेले भरडधान्य खरेदी केल्यास अभिकर्ता संस्थांनी वेळीच संबंधितांवर दंडात्मक कारवाई करावी.

५. सर्वसाधारण अटी व शर्ती:-

५.१. खरेदी:-

अ) मार्केटिंग फेडरेशन / आदिवासी विकास महामंडळ यांनी संदर्भ क्र.४ अन्वये गठीत जिल्हा समन्वय समितीच्या समन्वयाने भरडधान्य (मका) खरेदीची योजना त्वरीत कार्यान्वित करावी. त्यासाठी आवश्यक ठिकाणी खरेदी केंद्रे उघडणे, प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांची नियुक्ती करणे, खरेदी केंद्रावर धान्य वाळविणे, स्वच्छ करणे तसेच

धान्याची नासधूस होवू न देणे यासाठी व खरेदी प्रक्रिया सुरळीतपणे होण्यासाठी आवश्यक त्या मूलभूत सुविधा (चाळणी, पंखे, ताडपत्री, पॉलिथिन शिट्स वगैरेसारखी आवश्यक साधने, आवश्यक ती वजनमापे, आर्द्रता मापक यंत्रे (मॉईश्चर मीटर) बारदाना, सुतळी इत्यादी) खरेदी केंद्रावर उपलब्ध करून देण्याची खबरदारी दोन्ही खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी घ्यावी.

आ) खरेदी करावयाच्या भरडधान्याच्या दर्जावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी आवश्यक असलेली यंत्रसामुग्री (Image Analysis kit) व पुरेसे प्रशिक्षित ग्रेडर्स नेमण्याची संपूर्ण जबाबदारी मार्केटिंग फेडरेशन / आदिवासी विकास महामंडळ यांची राहिल. खरेदी अभिकर्त्यांनी एफ.ए.क्यू. दर्जात न बसणाऱ्या भरडधान्याची (मका) खरेदी केली तर त्याची संपूर्ण जबाबदारी व येणाऱ्या नुकसानीची जबाबदारी ही सर्वस्वी खरेदी अभिकर्त्यावर राहिल. कमी दर्जाचे भरडधान्य खरेदी करण्याचा प्रयत्न केल्यास अशा कर्मचाऱ्यांवर / ग्रेडर्सवर अभिकर्ता संस्थांनी दंडात्मक कारवाई करावी.

इ) आधारभूत किंमत खरेदी योजना ही शेतकऱ्यांच्या हितासाठी असल्याने भरडधान्य खरेदी करताना या शासन निर्णयातील अनुक्रमांक ७ येथील कार्यपद्धतीचा अवलंब करावा.

५.२ बारदाना खरेदी:-

अ) दोन्ही अभिकर्ता संस्थांना संपूर्ण हंगामाकरिता लागणारा बारदाना राज्य शासनाकडून उपलब्ध करून दिला जाईल. सदर बारदाना शासनामार्फत जिल्हा स्तरावरील गोदामांमध्ये उपलब्ध करून दिला जाईल, सदर गोदामांपासून खरेदी केंद्रापर्यंत बारदाना वाहतुक करून नेण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. बारदानाबाबत केंद्र शासन/ज्युट कनिशनर यांचेकडून पुरवठ्यास विलंब होत असल्यास अभिकर्ता संस्थांनी स्थानिक पातळीवर विहित कार्यपद्धतीचा वापर करून बारदाना खरेदी करावा.

आ) भरडधान्य साठवणुकीकरीता बारदान्याचा वापर करताना केंद्र शासनाचे निकष पाळणे आवश्यक आहे. वापरण्यात येणाऱ्या बारदान्याची प्रत केंद्र शासनाने निश्चित केल्यानुसार नसल्याचे आढळल्यास त्यास अभिकर्ता संस्था जबाबदार राहिल व संबंधित अधिकाऱ्यांवर तात्काळ कारवाई करणे बंधनकारक राहिल.

इ) भरडधान्य खरेदी करण्यासाठी ५० किलो क्षमतेच्या बारदान्याचे वजन ५०० ग्रॅमपेक्षा कमी असू नये. असे कोणत्याही तपासणीच्या वेळी आढळल्यास जबाबदार असलेल्या अधिकारी/ कर्मचारी यांच्यावर अभिकर्ता संस्थेने तात्काळ कारवाई करावी.

ई) भरडधान्य खरेदीसाठी बारदान्याचा वापर खालीलप्रमाणे करावा:-

भरडधान्य साठवणुकीकरीता बारदान्याचा वापर करताना काटेकोरपणे केंद्र शासनाचे निकष पाळणे आवश्यक आहे. शासनाकडून उपलब्ध करून दिलेला बारदाना केंद्र शासनाकडून प्राप्त करून घेतलेला असल्याने तो केंद्र शासनाने बारदान्यांकरिता विहित केलेल्या निकषांनुसारच असणार आहे. तथापि, जर अभिकर्ता संस्थांना सदर

बारदाना विहित निकषांप्रमाणे आढळला नाही तर, त्यांनी सदर बारदाना शासनास जिल्हा गोदामांमध्ये परत करावा/ बदलून घ्यावा.

५.३ प्रसिध्दी :-

- अ) खरेदी केंद्रावर फक्त खरेदी किंमतीबद्दल दरफलक न लावता किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत असलेले दर्जा, विनिर्देश, खरेदी केंद्रे इत्यादीची माहितीदेखील प्रदर्शित करावी. शेतकऱ्यांना निश्चितपणे लक्षात येण्यासाठी त्यासंबंधातील सूचना केवळ इंग्रजीमध्येच न देता त्या मराठीत अनुवादीत करून देण्यात याव्यात.
- आ) एफ. ए. क्यू. दर्जाची मानके ठळकपणे फलकावर प्रत्येक खरेदी केंद्राच्या दर्शनी ठिकाणी प्रदर्शित करण्यात यावीत.
- इ) दर, दर्जा, खरेदी केंद्रे दर्शविणारे सदर फलक सर्व कृषि उत्पन्न बाजार समिती, ग्राम पंचायत, तहसिल कार्यालय, पंचायत समिती कार्यालय इत्यादी ठिकाणी दर्शनी भागावर लावण्याच्या सक्त सूचना जिल्हाधिकाऱ्यांनी सर्व संबंधितांना द्याव्यात.
- ई) कोणत्याही परिस्थितीत नॉन एफ.ए.क्यू. दर्जाचे भरडधान्य (मका) खरेदी केले जाणार नाही. भरडधान्याचे एफ.ए.क्यू. विनिर्देश, आधारभूत किंमती इत्यादी आवश्यक बाबींना स्थानिक वर्तमानपत्रे व इतर प्रसार माध्यमातून अभिकर्ता संस्थांनी व जिल्हाधिकाऱ्यांनी व्यापक प्रसिध्दी द्यावी.
- उ) खरेदी केंद्रे व प्रत्येक खरेदी केंद्रास जोडण्यात आलेल्या गावांची नावे यासंबंधी पुरेशी प्रसिध्दी देण्याबाबत जिल्हाधिकारी आणि खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी खबरदारी घ्यावी.
- ऊ) रोज सायंकाळी खरेदी केंद्र बंद झाल्यानंतर खरेदी केंद्रावर आणलेले, परंतु खरेदी न झालेले भरडधान्य सांभाळण्याची जबाबदारी संबंधित शेतकऱ्याचीच राहिल, अशी व्यापक प्रसिध्दी द्यावी.

५.४ तपासणी:-

भारतीय अन्न महामंडळाचे/राज्य शासनाचे अधिकारी खरेदी केंद्रांना भेटी देऊन नियमितपणे विहित पध्दतीने खरेदी होत आहे किंवा नाही याची तपासणी करतील आणि त्यांनी दिलेला सल्ला विचारात घेऊन खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी त्याप्रमाणे सुधारीत कार्यवाही / उपाययोजना करणे आवश्यक राहिल. तसेच त्याबाबतचा कार्यपूर्ती अहवाल त्या अधिकाऱ्यास तसेच शासनास सादर करणे अभिकर्ता संस्थांना बंधनकारक राहिल.

- अ) जिल्हाधिकाऱ्यांनी भरडधान्य खरेदीच्या कालावधीत दर्जा नियंत्रण व दक्षता पथकाची स्थापना करावी. या पथकाद्वारे विशेष मोहिम राबवून नॉन एफ.ए.क्यू. भरडधान्य खरेदी होण्यास जबाबदार असणाऱ्या अधिकारी व कर्मचाऱ्यांविरुद्ध शिस्तभंगाची कार्यवाही करावी.

आ) ज्या बारदानांमध्ये भरडधान्य भरलेले आहे, ती बारदाने केंद्र शासनाने वेळोवेळी विहित केलेल्या परिमाणानुसार आहेत अथवा नाहीत याची तपासणी जिल्हा पुरवठा अधिकारी व अभिकर्ता संस्था यांच्या प्रतिनिधींनी एकत्रितरित्या करावी. याबाबतच्या नोंदी खरेदी केंद्रावर जतन कराव्यात. या तपासणीत केंद्र शासनाच्या बारदानांविषयीची नामांकने पूर्ण करत नसलेले बारदाने दिसून आल्यास ती नाकारावीत. कमी प्रतीचे बारदान वापरण्यात आल्याबाबत कोणतीही तक्रार शासनाकडे येणार नाही, याची दक्षता अभिकर्ता संस्थांनी घ्यावी. अशा प्रकारच्या तक्रारी शासनाकडे प्राप्त झाल्यास त्या आधारे शासनस्तरावरून तात्काळ तपासणी करण्यात यावी आणि त्या तपासणी अहवालाच्या आधारे अभिकर्ता संस्थांनी केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल शासनास सादर करणे अभिकर्ता संस्थांना बंधनकारक राहील.

इ) दक्षता पथक / जिल्हा स्तरावरील अधिकाऱ्यांनी केलेल्या तपासणीचा अहवाल दर आठवड्याला शासनास सादर करणे बंधनकारक राहील.

५.५ इतर:-

अ) उप अभिकर्त्यांची नेमणूक खरेदी अभिकर्त्याने स्वतःच्या जबाबदारीवर करावी. जिल्हाधिकाऱ्यांनी उप अभिकर्त्यांना प्राधिकारपत्रे देऊ नयेत. उप अभिकर्त्यांच्या नेमणूकीशी शासनाचा काहीही प्रत्यक्ष संबंध राहणार नाही, याची नोंद घ्यावी.

आ) शेतकऱ्याने उत्पादित केलेल्या उत्पादनाची महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न खरेदी (नियमन) नियम, १९६३ च्या नियम ३२ (ड) अन्वये कृषि उत्पन्न बाजार समितीच्या क्षेत्रात केंद्र शासनाच्या किमान आधारभूत किंमत योजनेतर्गत जाहीर करण्यात आलेल्या हमी भावापेक्षा कमी दराने खरेदी केली जाणार नाही, याबाबत बाजार समितीने दक्षता घेणे आवश्यक आहे. त्यानुसार "बाजार समितीने अशा प्रकारांना आळा घातला नाही तर त्यांच्याविरुद्ध उपरोक्त नियमांच्या नियम ४५ अन्वये शासन योग्य ती कारवाई करू शकेल." ही बाब संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांनी त्यांच्या क्षेत्रातील सर्व कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांच्या निदर्शनास आणून द्यावी. किमान आधारभूत किंमत योजनेतर्गत जाहीर केलेल्या धान्याचा दर्जा, विहित विनिर्देश व किंमतीबाबतचे फलक ठळक अक्षरात दर्शनी भागात लावण्यासाठी जिल्हाधिकाऱ्यांनी कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना सक्त सूचना द्याव्यात व बाजार समित्यांनी त्याची काटेकोर अंमलबजावणी करावी. एफ.ए.क्यू.दर्जाचे भरडधान्याचे हमी भावापेक्षा कमी भावाने व्यवहार होणार नाहीत, याची दक्षता घ्यावी. कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रामध्ये खरेदीसाठी सर्व आवश्यक सुविधा पुरविणे बंधनकारक राहील.

इ) पूर्वानुभवानुसार कृषि उत्पन्न बाजार समितीच्या क्षेत्रात आधारभूत किंमतीपेक्षा कमी भावाने झालेल्या खरेदी संदर्भात केंद्र शासनाकडून राज्य शासनाकडे कारणमिमांसा विचारण्यात येते व याबाबत संबंधितांचा खुलासा मागविल्यावर बहुतांशी अशी खरेदी नॉन एफएक्यू दर्जाच्या भरडधान्याची झालेली असल्याचे दिसून येते. मात्र, अशा कमी दराने होणाऱ्या

खरेदी व्यवहाराबाबत कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांनी संबंधिताना खरेदी विक्री दरांची माहिती देताना / अहवाल पाठविताना एफएक्यू / नॉन एफएक्यू दर्जाबाबत विनिर्दिष्टपणे माहिती न पुरविल्यामुळे बहुतांशी प्रकरणात केंद्र शासनाकडून राज्याकडे पत्रव्यवहार करण्यात येतो. यास्तव, कोणत्याही बाजार समित्यांनी त्यांच्या क्षेत्रात खरेदी झालेल्या भरडधान्याचे दर कोणत्याही माध्यमाद्वारे प्रसिध्द करताना किंवा कळवितांना खरेदी विक्रीचे दराबरोबरच एफएक्यू व नॉन एफएक्यू दर्जाबाबतसुद्धा कोणत्याही परिस्थितीत उल्लेख करावा अशाही सक्त सूचना सर्व जिल्हाधिकार्यांनी त्यांच्या क्षेत्रातील कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना द्याव्यात.

ई) आधारभूत किंमत योजनेखाली मका खरेदी करण्यासाठी महाराष्ट्र स्टेट को- ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई व आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक यांना जो अनुषंगिक खर्च द्यावयाचा आहे, त्याबाबत राज्य शासन, केंद्र शासनाशी चर्चा करुन स्वतंत्रपणे निर्णय घेईल व हा निर्णय स्वतंत्ररित्या कळविण्यात येईल.

उ) वरील योजनेतर्गत खरेदी केलेल्या भरडधान्यामधील तूट /घट केंद्र शासनाने मान्य केली तर त्याप्रमाणातच अनुज्ञेय राहील.

६. खरेदी केंद्रे:-

संदर्भाधीन क्र.४ येथील पूरक शासन निर्णयानुसार संबंधित समितीने निर्देशिल्याप्रमाणे जिल्हाधिकारी व अभिकर्ता संस्थांनी आवश्यक त्या ठिकाणी मका खरेदी करण्यासाठी खरेदी केंद्रे उघडावीत. तथापि, अनावश्यक खरेदी केंद्र उघडली जाणार नाहीत, याची दक्षता संबंधित समितीने घ्यावी.

७) खरेदी पध्दत:-

अ) प्रत्येक गाव एका विशिष्ट खरेदी केंद्रास जोडण्यात यावे. सदर गावातील शेतकरी जर दुसऱ्या खरेदी केंद्रावर भरडधान्य घेवून गेला तर, त्या केंद्रावर त्याचे भरडधान्य खरेदी करू नये. खरेदी केंद्रे व प्रत्येक खरेदी केंद्रास जोडण्यात आलेल्या गावांची नावे यासंबंधी पुरेशी प्रसिध्दी देण्याबाबत जिल्हाधिकारी आणि खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी दक्षता घ्यावी.

खरेदी केंद्रांना जोडलेल्या गावांचे क्षेत्र व गावनिहाय शेतकऱ्यांची यादी तलाठ्याकडून प्राप्त करुन घेऊन त्याची नोंद खरेदी केंद्रावरील रजिस्टरमध्ये करावी. एकापेक्षा जास्त गावे एकाच खरेदी केंद्रास जोडली गेली असल्यास, अशा केंद्रावर गावनिहाय स्वतंत्र रजिस्टर ठेवावे. सदर रजिस्टर जिल्हा पुरवठा अधिकार्यांना खरेदी केंद्र तपासणीच्या वेळी उपलब्ध करुन द्यावे.

आ) शेतकऱ्यांकडील भरडधान्य खरेदी करताना Online खरेदी पध्दत सुरु करण्यात आली आहे. त्याकरीता संबंधित शेतकऱ्यांची नोंदणी करणे आवश्यक राहील. त्याकरीता Online नोंदणी, आधार क्रमांक व बचत बँक खाते क्रमांक नोंदणी करण्यात येत आहे. सदर Online खरेदी करीता पणन हंगाम २०२०-२१(रब्बी) साठी NeML NCDEX Group Company यांचे Platform वर नोंदणी करुन केंद्र शासनाच्या निर्देशांप्रमाणे त्या नोंदी PFMS (Public Fund Monitoring System) करणे अनिवार्य आहे.

इ) अभिकर्ता संस्थेने NeML पोर्टलवर शेतकऱ्यांच्या जमिनीबाबतचा ऑनलाईन ७/१२ चा उतारा पाहूनच शेतकऱ्यांची नोंदणी व भरडधान्य खरेदी करावी. सदरहू उतार्यात भरडधान्य पिकाखालील क्षेत्राची नोंद आहे, याची खात्री करून घ्यावी. तसेच ७/१२ उतार्यासंबंधीची नोंद पावतीच्या मागील बाजूस घ्यावी. ७/१२ उतार्याची प्रत शेतकऱ्यांना परत करू नये. आवश्यकता भासल्यास महसूल व वन विभागाच्या संकेतस्थळावरून प्राप्त केलेल्या डिजीटल स्वाक्षरीत ७/१२ व नमुना ८-अ च्या आधारे खरेदी करता येईल.

वन हक्क अधिनियम २००५ अन्वये वनांमधील जमीनी शेतकऱ्यांना दिलेल्या असल्यास, त्याबाबतचे ८-अ प्रमाणपत्र मिळत नसल्याने, अशा शेतकऱ्यांकडून नमुना ८-अ ऐवजी त्या शेतकऱ्यांचे वन हक्क अधिनियम २००५ नुसार वनांमधील त्यांच्या जमीनीचे धारणा क्षेत्र निश्चित करण्यात आलेल्या शासकीय कागदपत्रांच्या आधारे भरडधान्य खरेदी करण्यात यावे.

ई) खरेदी केंद्रावर विक्रीसाठी शेतकऱ्यांने आणलेल्या भरडधान्याच्या अनुषंगाने Online नोंदी करण्यात याव्यात तसेच गावनिहाय रजिस्टर तयार करावे. त्यामध्ये १) शेतकऱ्याचे नाव २) सर्व्हे / गट क्रमांक व क्षेत्रफळ, ३) केंद्रात विक्रीस आणलेली मका या माहितीचा समावेश असावा. त्यामुळे पुन्हा धान्य आणल्याबरोबर या नोंदवहीवरून पूर्वी दिलेला ७/१२ चा उतारा काढून, आणलेले शेतकऱ्याचे धान्य त्याच्या स्वतःच्या उत्पादनातील आहे याची खात्री करून घेता येईल. ट्रकने वा तत्सम वाहनातून आणलेले भरडधान्य स्विकारण्यापूर्वी सदर भरडधान्य खऱ्या शेतकऱ्यांचेच आहे, याची पूर्णपणे खात्री करून घ्यावी.

उ) काही ठिकाणी धान्याखालील क्षेत्र व सरासरी उत्पादकता याचा विचार न करता फार मोठ्या प्रमाणावर (अप्रत्यक्षपणे व्यापाऱ्यांचे) धान्याची खरेदी केली जाते असे निदर्शनास आले आहे. यास्तव शेतकऱ्यांचे ७/१२ उतार्यानुसार पीकाखालील क्षेत्र, या वर्षीची पिक परिस्थिती (पैसेवारी) पीकाचे सरासरी उत्पादन या बाबी विचारात घेऊन, भरडधान्य खरेदी करण्यात यावे.

ऊ) तसेच केंद्र शासनाने राज्यातील शेतकऱ्यांची सीमांत, लघु, मध्यम, मोठे शेतकरी अशी जमिनधारणेवर आधारित तसेच अनु. जाती, अनु. जमाती, इतर व अवर्गीकृत अशी वर्गवारी करून माहिती देण्याची विनंती राज्य शासनास केली आहे. सबब अशी माहिती उपलब्ध करून देण्याकरिता, खरेदी करताना, भरडधान्य खरेदी केलेल्या शेतकऱ्यांकडून त्यांच्या जमिनीचा नमुना ८ (अ) तसेच शेतकऱ्यांच्या जातीबाबतचे Self-Declaration घेऊन, याची प्रत घेऊन अभिकर्ता संस्थांनी लघु, मध्यम, व मोठे तसेच जातनिहाय अशी शेतकऱ्यांची वर्गवारी करावी. अशी वर्गवारी परिशिष्ट क्र. V मधील नमुन्यात शासनास वेळोवेळी सादर करावी.

ए) दररोज सायंकाळी खरेदी केंद्र बंद झाल्यानंतर खरेदी केंद्रावर आणलेले, परंतु खरेदी न झालेले भरडधान्य सांभाळण्याची जबाबदारी संबंधित शेतकऱ्याचीच राहिल, अशी प्रसिध्दी द्यावी.

ऐ) व्यापाऱ्यांकडून गतवर्षीचे भरडधान्य पुन्हा खरेदी केंद्रावर विकले जाण्याची शक्यता विचारात घेऊन गतवर्षाचे जुने भरडधान्य कोणत्याही स्थितीत खरेदी केले जाणार नाही व केवळ शेतकऱ्यांकडून उत्पादित झालेले नवे भरडधान्यच खरेदी केले जाईल याची अभिकर्ता संस्थांनी विशेष खबरदारी घ्यावी. जुने किंवा बिगर शेतकऱ्यांकडून भरडधान्य खरेदी झाल्यास त्याची पूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांवर राहिल.

ओ) कोविड-१९ च्या संदर्भात शासन पत्र क्र.खरेदी-१०१९/प्र.क्र.९८/नापु-२९, दि.०४.०५.२०२० अन्वये दिलेल्या सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करणे आवश्यक राहिल. (सहपत्र-परिशिष्ट-VI प्रमाणे)

८) खरेदी केलेल्या भरडधान्याची (मका) साठवणूक:-

अ) अभिकर्ता संस्थांनी विनिर्देशानुसार खरेदी केलेले भरडधान्य राज्य शासनाच्या प्रतिनिधीने, शक्यतो त्याच दिवशी केंद्राजवळच्या गोदामात पूर्ण वजन करून व दर्जाची खात्री करून जिल्हाधिकारी यांनी ठरविल्याप्रमाणे ताब्यात घ्यावे व त्याची नोंद गोदाम लेख्यामध्ये नियमितपणे घ्यावी. त्याकरिता आवश्यकता भासल्यास साठवणूकीसाठी वखार महामंडळाची / सहकारी संस्थांची खाजगी गोदामे भाड्याने घेण्यात यावीत. साठा उघडयावर साठविण्याची गरज उद्भवल्यास ते साठविण्यापूर्वी अशा भरडधान्याच्या थप्प्याखाली व आजूबाजूस ड्रेनेज पुरवून त्यावरून पूर्णपणे पुरेशा ताडपत्र्यांनी झाकून ठेवण्याची व्यवस्था करावी. तसेच गरजेनुसार नियमित ठेकेदाराकडून वेळीच धुरीकरण करून धान्याचे किडीपासून संरक्षण करावे. कोणत्याही परिस्थितीत उघडयावर साठविण्यात आलेला धान्याचा साठा पावसामुळे भिजणार नाही व धान्य थप्प्यांना खालून किंवा बाजूने ओल लागणार नाही व पावसाळ्यात सुद्धा असा साठा उघडयावर राहीला तरी धान्य खराब होणार नाही याची दक्षता घेवूनच गोदामाबाहेर असलेल्या धान्याच्या सुरक्षिततेची प्रथम पासूनच व्यवस्था करावी. याबाबत शासन पत्र, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग क्रमांक : संकीर्ण - १२९८ / १५ / प्र. क्र. २५७९ / ना. पु. २९, दिनांक ३ ऑगस्ट, १९९८ (परिशिष्ट IV) अन्वये विहित केलेल्या संहितेचे कटाक्षाने पालन करण्यात यावे.

आ) जिल्हाधिकारी / जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी भरडधान्य ताब्यात घेतांना ते FAQ दर्जाचे आहे, याची प्रत्यक्ष खातरजमा करावी. तसेच, याबाबतचे प्रमाणपत्र भारतीय अन्न महामंडळाकडे पाठवावे.

इ) भरडधान्याचा खरेदी कालावधी संपल्यानंतर एका आठवड्याच्या आत गोदामनिहाय साठविण्यात आलेल्या भरडधान्याचा तपशील शासनास सादर करण्यात यावा. यासोबत सदरचे भरडधान्य FAQ दर्जाचे असल्याबाबतच्या प्रमाणपत्राची प्रत देखील सादर करण्यात यावी.

ई) अभिकर्ता संस्थांमार्फत खरेदी केलेले भरडधान्य शासनाच्या (जिल्हा पुरवठा अधिकारी) गोदामात जमा करेपर्यंत सदर भरडधान्याची साठवणूक, सुरक्षितता, वाहतुक यांची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित अभिकर्ता संस्थांची असून ती कामे अभिकर्ता संस्थांनी करावयाची आहे.

- उ) खरेदी केलेले भरडधान्य खरेदीनंतर विहित कालावधीत जिल्हाधिकारी यांच्या गोदामात जमा करणे, यांची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल. याबाबत कोणत्याही कारणामुळे विलंब लागल्यास त्या विलंबासाठी होणाऱ्या कारवाईची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल, याची नोंद घेऊन अभिकर्ता संस्थेनी भरडधान्याच्या दर्जाबद्दल विशेष दक्षता घ्यावी. कलर कोडींग (Colour coding) केलेल्या गोण्या वापरण्याबाबत केंद्र शासनाने दिलेल्या सूचनांची अंमलबजावणी सर्व संबंधितांनी करावी (परिशिष्ट "III")
- ऊ) 'भरडधान्य सार्वजनिक वितरणव्यवस्थे मध्ये वाटप केले नंतर ७ दिवसांच्या आत दावे जिल्हा पुरवठा अधिकारी/अन्नधान्य पुरवठा अधिकारी यांनी वि.स.उ.स कार्यालयाकडे सादर करावेत'.

९) खरेदीचा कालावधी:-

पणन हंगाम २०२०-२१ (रब्बी)
भरडधान्य (मका)

: दि. ८ जून, २०२१ ते ३० जून, २०२१

१०) धान्याची किंमत प्रदान करणे व खर्चाची प्रतिपूर्ती:-

अ) लाभार्थ्यांचे प्रदान ऑनलाईन करण्याबाबत केंद्र शासनाचे निर्देश आहेत. ही बाब विचारात घेता अभिकर्ता संस्थांनी त्यांच्या मुख्यालयातून थेट शेतकऱ्यांच्या खात्यामध्ये खरेदी केलेल्या भरडधान्याची रक्कम अदा करावी. कोणत्याही परिस्थितीत सदर रक्कम भरडधान्य खरेदी केलेल्या दिवसापासून पुढील ७ दिवसांपर्यंत शेतकऱ्यांच्या खात्यामध्ये जमा झाली पाहिजे.

आ) शासनाच्या अभिकर्ता संस्थांनी शेतकऱ्यांकडून खरेदी केलेल्या भरडधान्याची किंमत शेतकऱ्यांना त्वरित प्रदान करावी. भरडधान्याच्या बाबतीत खरेदी अभिकर्त्यांना वित्तीय सल्लागार व उप सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग यांच्या कार्यालयाने, अभिकर्ता संस्थांकडून साप्ताहिक खरेदी विवरणपत्र व धान्य शासकीय गोदामात प्राप्त झाल्याचा पुरावा प्राप्त होताच, खरेदी केलेल्या भरडधान्याची पूर्ण किंमत प्रदान करावी. ही रक्कम विनाविलंब अदा करणे वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांच्या कार्यालयाला शक्य व्हावे म्हणून भरडधान्याची स्वीकृती पत्रे खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी ताबडतोब दर आठवड्याला वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांच्या कार्यालयास सादर करावीत.

इ) अभिकर्ता संस्थांनी आधारभूत किंमत योजनेखाली खरेदी केलेल्या भरडधान्याचे साप्ताहिक विवरणपत्र जिल्हा पुरवठा अधिकारी/सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे प्रति स्वाक्षरीसह प्राप्त होताच, त्याआधारे वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांनी दोन्ही अभिकर्ता संस्थांना रक्कम अदा करावी. भरडधान्याची खरेदी झाल्यावर सदर भरडधान्य शासकीय गोदामात जमा केल्यानंतर अनुषंगीक खर्चाची रक्कम केंद्र शासनाचे मंजूरीनुसार आदेश काढल्यानंतर अदा करावी.

ई) अभिकर्ता संस्थांनी या योजनेतर्गत खरेदी केल्या जाणाऱ्या भरडधान्यासाठी संबंधित शेतकऱ्यांच्या ऑनलाईन ७/१२ उताऱ्याच्या प्रती, नमुना ८ (अ) च्या प्रती तसेच इतर मूळ अभिलेखे त्यांच्या कार्यालयात ठेवावे. भरडधान्य खरेदी प्रदानाच्या संदर्भात

अतिप्रदान किंवा चुकीची देयके सादर करून रकमा अदा केल्या जाणार नाहीत, याबाबतची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थेची राहिल. अभिकर्ता संस्थेने या योजनेंतर्गत खरेदी केल्या जाणाऱ्या भरडधान्यासाठी वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालयात प्रतिपूर्तीचे दावे सादर करतांना साप्ताहिक खरेदी विवरणपत्र, फॉर्म 'बी' व 'सी' सोबत खालीलप्रमाणे प्रमाणपत्र सादर करावे :-

"प्रमाणित करण्यात येते की, दाव्यात दर्शविलेल्या रकमांचे यापूर्वी प्रदान करण्यात आलेले नाही. सदर दाव्यातील परिगणना खरेदी केंद्रे / संबंधित कार्यालयात ठेवण्यात आलेल्या मूळ अभिलेख्यावरून पडताळणी करण्यात आलेली असून अनुज्ञेय रकमांचे दावे सादर करण्यात आलेले आहेत. सदर प्रदानात जादाचे किंवा चुकीचे प्रदान झाल्यास त्याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल व त्यानुसार वसूल प्राप्त रकमा तात्काळ वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालयास परत करण्यात येतील किंवा पुढील दाव्यातून वसूल करण्यात याव्यात."

उ) केंद्र शासनाने वेळोवेळी दिलेल्या निदेशांनुसार महिनानिहाय साठा विवरणपत्र, बारदाना लेखे, गोदामभाडे करार, वाहतूक भाडेदरपत्रक इ. आवश्यक दस्तऐवज अभिलेखित करावेत.

ऊ) अभिकर्ता संस्थांनी आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत भरडधान्य खरेदीबाबतचे स्वतंत्र लेखे ठेवणे व अनुषंगिक माहिती सादर करण्याबाबतच्या सविस्तर सूचना वित्तीय सल्लागार व उपसचिव यांच्या कार्यालयाकडून तात्काळ देण्यात याव्यात.

११) योजनेवरील खर्च भागविण्याबाबत:-

प्रस्तुत योजनेमधील मका खरेदीवर होणाऱ्या खर्चाची केंद्र शासनाकडून प्रतिपूर्ती होईपर्यंत यावरील सर्व खर्च वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांच्या कार्यालयाच्या वैयक्तीक ठेव लेख्यातून मागणी क्र.एम-४, मुख्यलेखाशिर्ष ४४०८-अन्न साठवण व वखार साठवण यांवरील भांडवली खर्च, ०१-अन्न, १०१-प्रापण व पुरवठा, (०२) प्रापण वितरण व किंमत नियंत्रण, (०२)(१२) मुंबई शहर किमान आधारभूत किंमत योजनेखालील भरडधान्य/धान खरेदी (अनिवार्य) (४४०८ ०३८२) २१, पुरवठा व सामग्री या लेखाशिर्षाखाली तसेच अनुषंगीक खर्च हा मागणी क्र.एम-४, मुख्यलेखाशिर्ष ४४०८- अन्न साठवण व वखार साठवणूक यांवरील भांडवली खर्च, ०१-अन्न, १०१-प्रापण व पुरवठा (०२) प्रापण व वितरण व किंमत नियंत्रण (०२)(१३) मुंबई शहर किमान आधारभूत किंमत योजनेखालील भरडधान्य/धान वरील अनुषंगीक खर्च (अनिवार्य) (४४०८०३९१) ५०, इतर खर्च या लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा. अभिकर्ता संस्थांनी मका खरेदीबाबतचे स्वतंत्र लेखे ठेवणे व अनुषंगिक माहिती सादर करण्याबाबतच्या सविस्तर सूचना वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांच्या कार्यालयाकडून तात्काळ देण्यात याव्यात.

१२) कंट्रोल रुम:-

अ) आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत खरेदी करण्यात येणाऱ्या भरडधान्याचा नियमित अहवाल केंद्र शासन/ भारतीय अन्न महामंडळास पाठविण्याची कार्यवाही वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयामार्फत करण्यात यावी.

सदर योजना राबविताना केंद्रीकृत नियंत्रण रहावे याकरिता खालीलप्रमाणे
कंट्रोल रुमची स्थापना करण्यात येत आहे.

अवर सचिव, MSP, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग,

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालय (विस्तार),

मुंबई- ४०० ०३२. E-mail: netra.mankame@nic.in

Fax no. ०२२ २२०२४९९४

ब) अभिकर्ता संस्थांनी दररोजचा जिल्हानिहाय खरेदी अहवाल सायंकाळी ५.३० पर्यंत वरील कंट्रोल रुमला व वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयास पाठवावा. संबंधित जिल्हाधिकारी व खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी दर शनिवारी सायंकाळपर्यंत खरेदी करण्यात आलेल्या भरडधान्य खरेदीचा साप्ताहिक अहवाल परिशिष्ट मधील नमुन्यात वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालय, मुंबई यांच्याकडे पाठवून त्याची प्रत सह सचिव (किमान आधारभूत किंमत योजना) यांना द्यावी.

सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.२०९/व्यय-१०, दि.०४/०६/२०२१ अन्वये दिलेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध करून देण्यात आला असून, त्याचा संगणक संकेतांक २०२१०६०८१७५८२४३७०६ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सुधीर तुंगार)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

सहपत्र :- परिशिष्ट I, II, III, IV, V, VI.

प्रति,

- १) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, कनमुर हाऊस, मुंबई-००१.
- २) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., आदिवासी विकास भवन, जुना आग्रा रोड, नाशिक - ४२२ ००१.
- ३) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- ४) वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा मुंबई.
- ५) जिल्हा पुरवठा अधिकारी (सर्व)
- ६) सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी (सर्व)
- ७) सर व्यवस्थापक (महाराष्ट्र), भारतीय अन्न महामंडळ, ५ वा माळा, दत्तपाडा रोड, राजेंद्र नगर, बोरीवली (पूर्व), मुंबई-४०००६६
- ८) उपआयुक्त (पुरवठा), सर्व विभाग.
- ९) प्रतिनिधी NeML

प्रत माहितीसाठी अग्रेषित :-

- १) मा.विरोधी पक्षनेता विधानसभा/विधान परिषद
- २) सर्व विधान परिषद सदस्य व विधान सभा सदस्य.
- ३) अपर मुख्य सचिव, (पणन), सहकार, पणन व वस्त्रोदयोग विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ५) प्रधान सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ६) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई (५ प्रती),
- ७) खाजगी सचिव, मा.मंत्री (अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण), मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ८) मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची कार्यालये, (प्रत्येकी ५ प्रती),
- ९) ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, ग्रंथालय ६ वा मजला, विधानभवन, मुंबई.
(१० प्रती)
- १०) संचालक, दि महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई
- ११) संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित, नाशिक.

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी -१०२०/प्र.क्र.१४६(भाग-३)/नापु-२९, दि. ०८ जून, २०२१ चे सहपत्र
परिशिष्ट "। "

(हंगाम २०२०-२०२१ (रब्बी) मध्ये खरेदी करावयाच्या मक्याचे विनिर्देश)

ANNEXURE “I”

UNIFORM SPECIFICATION FOR MAIZE

(MARKETING SEASON 2020 - 2021- RABI)

The **Maize** shall be the dried and matured grain of *Zea mays*. It shall have uniform shape and colour. It shall be in sound merchantable condition and also conforming to prescribed norms under Food Safety & standards Act, २००६/Rules prescribed thereunder.

Maize shall be sweet, hard, clean, wholesome and free from *Argemone mexicana* and *Lathyrus Sativus* (khesari) in any form, colouring matter, moulds, weevils, obnoxious smell, admixture of deleterious substances and all other impurities except to the extent indicated in the schedule below :-

SCHEDULE OF SPECIFICATIONS

Sr.No.	Refractions	Maximum Limits (%)
१	Foreign matter*	१.०
२	Other food grains	२.०
३	Damaged grains	१.५
४	Slightly damaged, discoloured and touched grains	४.५
५	Shrivelled & Immature grains	३.०
६	Weevilled grains	१.०
७	Moisture content	१४.०

* Not more than ०.२५% by weight shall be mineral matter and not more than ०.१०% by weight shall be impurities of animal origin.

N.B.

१. The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of Analysis for Food grains' Nos. IS: ४३३३(Part-I) १९९६ and IS: ४३३३(Part-II) २००२ and --Terminology for food grains-- IS: २८१३-१९९५ as amended from time to time.

२. The method of sampling is to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of Sampling of cereal and pulses' NO.IS:१४८१८-२००० as amended from time to time.

३. Within the overall limit of १.०% for Foreign Matter, the poisonous seeds shall not exceed ०.५% of which Dhatura and Akra seeds (*Vicia* species) not to exceed ०.०२५% and ०.२% respectively.

४. The small sized maize grains, if the same are otherwise fully developed, should not be treated as Shrivelled and Immature grains.

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी -१०२०/प्र.क्र.१४६(भाग-३)/नापु-२९, दि. ०८ जून, २०२१ चे सहपत्र

परिशिष्ट "।।"

हमी भाव योजनेखाली एफ.ए.क्यू. दर्जाच्या मका खरेदीबाबतचा साप्ताहिक अहवाल

- १) जिल्ह्याचे नांव: - -----
- २) मागील शनिवार :- ----- (आकडे क्विंटलमध्ये)
दिनांक -----अखेर मका
झालेली एकूण खरेदी एफ.ए.क्यू. -----
- ३) मागील शनिवारी दिनांक -----अखेर झालेली एकूण खरेदी.
- ४) अडचणी असल्यास -----

*****

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी -१०२०/प्र.क्र.१४६(भाग-३)/नापु-२९, दि. ०८ जून, २०२१ चे सहपत्र
परिशिष्ट III

(कलर कोडिंग - पणन हंगाम २०२०-२१ रब्बीसाठी)

File No.15(1)/2012-PY-III-Part(1)

No.15(1)/2012-Py.III (E.File.367559)
Government of India
Ministry of Consumer Affairs, Food & Public Distribution
Department of Food & Public Distribution
(Policy-3 Section)
*****

Krishi Bhavan, New Delhi.
Dated 24/04/2020

To

The Secretary,
Food & Civil Supplies Department,
Government of Andhra Pradesh, Assam, Bihar, Chhattisgarh, Gujarat,
Haryana, Himachal Pradesh, Jammu & Kashmir, Jharkhand, Karnataka,
Madhya Pradesh, Maharashtra, Nagaland, Tripura, Orissa, Punjab,
Rajasthan, Tamil Nadu, Telangana, Uttaranchal, Uttar Pradesh, West
Bengal, Andaman & Nicobar Islands, Chandigarh, Delhi and Puducherry.

**Subject: Colour Coding of Gunny Bags to facilitate identification of
crop year of stock for KMS 2020-21.**

Sir/Madam,

I am directed to say that it has been decided with the approval of
Competent Authority to adopt **RED** Colour Coding for gunny bags for KMS
2020-21. The colour coding will be in the manner as indicated below:

1. Stencil or Branding as per indenters' requirements shall be in **"BLUE"** colour.
2. Marking or stitching on the mouth of the bag after filling the grain will be done by the FCI/State Agencies in **"RED"** colour.
3. For identification marking of marketing season, there will be Color Coded strip/s on every jute bag. Width of each strip will be of 4 threads. Each strip will be running along the length of the Bag and shall be in **"RED"** color.

For bags to be supplied through Jute Commissioner of India.

4. (i) Single strip is to be printed for bags to be supplied through Jute Commissioner of India. This single strip shall be printed at a distance of about 150 mm away from any selvedge of the bag.
- (ii) For supply of jute bags to Andhra Pradesh, Telangana, Tamil Nadu, Kerala and Karnataka through Jute Commissioner of India, an additional Black colour strip will be printed on each bag at a distance of about 150 mm away from other selvedge of the bag.

File No.15(1)/2012-PY-III-Part(1)

For bags not purchased through Jute Commissioner of India.

5.(ii) For jute bags not purchased through Jute Commissioner of India, two strips shall be printed on each bag. Each of two strips shall be printed at a distance of about 150 mm away from the respective selvages of each bag.

Yours faithfully,

Signature Not Verified
Digitally signed by Inderdeep
KANDWAL
Date: 2020.04.24 12:21:30 IST
(Inderdeep Kandwal)
Under Secretary (Py.III)

Copy to:-

1. Chairman, FCI, New Delhi.
2. ED (Proc) FCI, New Delhi.
3. Jute Commissioner, Kolkata.
4. Chairman, IJMA, Kolkata

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी -१०२०/प्र.क्र.१४६(भाग-३)/नापु-२९, दि. ०८ जून, २०२१ चे सहपत्र
परिशिष्ट "IV"

क्रमांक :- संकीर्ण- १२९८/२८१५/प्र.क्र.२५७९/ना.पु.२९,
अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग,
मंत्रालय विस्तार, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : ३ ऑगस्ट, १९९८.

प्रति,

सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी, (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व अपर जिल्हाधिकारी, (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व जिल्हा पुरवठा अधिकारी,
नियंत्रक शिधावाटप व संचालक नागरी पुरवठा, मुंबई.
संचालक, नागरी पुरवठा (गो/वा), मुंबई.

विषय : खुल्या जागेत शास्त्रोक्त पद्धतीने अन्नधान्याची
साठवणूक करण्याबाबत संहिता.

राज्यात वेळोवेळी आधारभूत किंमत खरेदी योजनेअंतर्गत तसेच लेव्ही आदेशातर्गत अन्नधान्याचे प्रापण करण्यात येते. अशाप्रकारे खरेदी करण्यात येणारे अन्नधान्य शासकीय किंवा भाड्याने घेतलेल्या गोदामात सुरक्षित साठविण्यात येते. त्या अन्नधान्याच्या सुरक्षिततेविषयी दयावयाच्या खबरदारीची संहिता यापूर्वीच विहित करण्यात आली आहे.

२. काही विशिष्ट परिस्थितीत शासनाच्या ताब्यात असलेले अन्नधान्य गोदामात साठविणे शक्य झाले नाही (गोदामात जागा नसल्यामुळे) व त्यामुळे असे अन्नधान्य खुल्या जागेत (cover and plinth) साठवावे लागल्यास, त्यावेळी संभाव्य नुकसान टाळून अन्नधान्याची शास्त्रोक्त पद्धतीने साठवणूक करण्याबाबतची उपरोक्त उपयोजन संहिता केंद्र शासनाने निश्चित केलेली आहे. ती पुढीलप्रमाणे आहे :-

(१) खुल्या आवारात (Cover and plinth) साठवणूकीसाठी निवडलेल्या जागा ह्या उंच जोत्याच्या, (High Plinth Area) विशेषतः पक्क्या बांधकामाच्या असाव्यात. पुरेसा निचरा होणा-या असाव्यात. जोत्याच्या बांधकामामध्ये तडे गेलेले नसावेत किंवा भेगा नसाव्यात. अशा आवारांच्या सभोवती अनावश्यक रानटी वनस्पती नसाव्यात आणि अशा जागा सुलभ रस्त्यांनी जोडलेल्या व पुरेशा सुरक्षित असाव्यात.

(२) खुल्या आवारातील (cover and Plinth) साठवणूक करताना योग्य ड्रेनेजच्या (लाकडी ठोकळे, दगडी लाद्या, इत्यादी) वापर करावा.

(३) अन्नधान्याचे निरीक्षण करण्यासाठी तसेच कीटकांच्या नियंत्रणाचे उपाय योजण्यासाठी जोत्याच्या भोवती पुरेशा मार्गिका व जागा असाव्यात.

(४) थप्प्या ह्या प्रमाणशीर आकाराच्या, उंचीच्या आणि घुमटाकार असाव्यात. त्यामुळे आवरणाचा फुगा होणे (Ballooning of Cover) तसेच थप्प्याच्या वर पाणी साठणे टाळता येईल.

(५) उंदिराच्या बंदोबस्ताची काळजी वेळच्यावेळी घेण्यात यावी. उंदीर नियंत्रणासाठी अॅल्युमिनियम फॉस्फाईडच्या गोळ्यांच्या (०.६ ग्रॅमच्या दोन गोळ्या प्रत्येक जिवंत बिळासाठी) वापर करावा. झिक फॉस्फाईडचा सुद्धा अमिषाच्या माध्यमातून वापर करता येईल.

(६) पक्ष्यांपासून अन्नधान्याच्या सुरक्षिततेची पुरेशी काळजी घेण्यात यावी.

(७) पुरेशा प्रकाशाच्या दिवशी योग्य वायुविजन असणे अन्नधान्यातील आर्द्रता कमी करण्यासाठी उपयुक्त ठरते.

(८) पावसापासून अन्नधान्याचे रक्षण करण्यासाठी खुल्या आवारातील (Covers and Plinth) साठवणीच्या थप्प्या पॉलिथिनच्या आवरणाने आणि नॉयलॉनच्या जाळ्यांनी आच्छादित कराव्यात व आच्छादने नायलॉनच्या दोराने बांधावीत.

(९) खुल्या आवारात (Covers and Plinth) साठविलेल्या अन्नधान्यास ५० टक्के मॅलाथिऑन फवारून २.५ टक्के डेस्टामेथ्रीन पावडरच्या सहाय्याने तसेच अॅल्युमिनियम फॉस्फाईडच्या गोळ्यांच्या सहाय्याने धुरीकरण करून अन्नधान्याच्या साठवणूकीतील किडीपासून संरक्षण करावे.

(१०) वा-याच्या वेगामूळे किंवा इतर कारणाने आवरणाची हानी झाल्यास तात्काळ उपयोगासाठी काळ्या पॉलिथिन आवरणाचा व नायलॉनच्या दोराचा पुरेसा साठा ठेवण्यात यावा.

(११) खुल्या आवारात (Cover and Plinth) साठविलेल्या धान्याचे प्राथम्याने नियतन द्यावे/वितरण करावे.

३. भविष्यात अशाप्रकारे अन्नधान्याची खुल्या जागी (Open place) साठवणूक करावी लागल्यास त्या अन्नधान्याचे नुकसानीपासून रक्षण करण्यासाठी उपरोक्त परिच्छेद -२ मध्ये विहित केलेल्या उपयोजन संहितेचे पालन करण्यात यावे.

४. याबाबत आपल्या अधिपत्याखालील सर्व संबंधितांना योग्य त्या सूचना देण्यात याव्यात व त्याचे पालन होत असल्याची खात्री करण्यात यावी.

सही/-

(श्या. द. शिंदे)

उप सचिव,

अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग.

प्रत अग्रेषित -

१) महाराष्ट्र राज्य पणन महासंघ, मुंबई.

२) पुरवठा आयुक्तांचे कार्यालय, मुंबई.

३) सर्व कार्यासने, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग.

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी -१०२०/प्र.क्र.१४६(भाग-३)/नापु-२९, दि. ०८ जून, २०२१ चे सहपत्र
परिशिष्ट "V"

वर्गवारी	नोंदणीकृत शेतकरी			
	अनुसूचित जाती	अनु. जमाती	अनु. जाती/ जमाती व्यतिरिक्त असणारे	अवर्गीकृत
सीमांत शेतकरी				
लघु भू धारक शेतकरी				
मध्यम भू धारक शेतकरी				
मोठे शेतकरी				
अवर्गीकृत शेतकरी				

सीमांत शेतकरी :- नमुना ८(अ) नुसार १ हे. पर्यंत शेतीचे क्षेत्र असणारे

लघु भू धारक शेतकरी :- नमुना ८(अ) नुसार १ हे. ते २ हे. पर्यंत शेतीचे क्षेत्र असणारे

मध्यम भू धारक शेतकरी :- नमुना ८(अ) नुसार २ हे. ते ४ हे. पर्यंत शेतीचे क्षेत्र असणारे

मोठे शेतकरी :- नमुना ८(अ) नुसार ४ हे. पेक्षा जास्त शेतीचे क्षेत्र असणारे

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी -१०२०/प्र.क्र.१४६(भाग-३)/नापु-२९, दि. ०८ जून, २०२१ चे सहपत्र
परिशिष्ट "VI"

28916

परिशिष्ट - VI

महाराष्ट्र शासन

क्र. खरेदी- १०१९/प्र.क्र. ९८/नापु-२९

अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग

हुतात्म्या राजगुरु चौक, माटामन कामा रोड, मुंबई-४०००३२

दिनांक:- ४.५.२०२०

प्रति,

१. व्यवस्थापकीय संचालक,
महाराष्ट्र राज्य को. ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन मर्या., मुंबई
२. व्यवस्थापकीय संचालक,
महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक

विषय:- पणन हंगामर०१९-२० (रब्बी) मधील खरेदीबाबत...

संदर्भ:- शासन निर्णय क्रमांक खरेदी- १०१९/प्र.क्र.९८ दि. ९ सप्टेंबर, २०१९

उपरोक्त विषयास आपणास कळविण्यात येते की, पणन हंगामर०१९-२० (रब्बी) मधील धान खरेदीसाठी केंद्र शासनाने राज्यास तांदूळ स्वरूपात ३.३५ लाख मेट्रिक टन इतक्या खरेदीस परवानगी दिली आहे. तसेच खरेदीचा काळावधी दि. १.५.२०२० ते दि. ३०.६.२०२० असा आहे.

उपरोक्त संदर्भात शासन निर्णयात या संदर्भातील आवश्यक सर्व सूचना आपणास देण्यात आलेल्या आहेत तथापि, कोविड-१९ या आजाराच्या मोठ्या प्रमाणात झालेल्या प्रादुर्भावाच्या पार्श्वभूमीवर आपणास यासंदर्भात खालीलप्रमाणे अधिकच्या सूचना देण्यात येत आहेत.

१. केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार सोशल डिस्टेंसिंग पाळले जावे यासाठी आवश्यकतेप्रमाणे अधिकचे खरेदी केंद्र उघडण्यात यावे.
२. खरेदीकेंद्रावर केंद्रावर शेतकऱ्यांची गर्दी होऊ नये यासाठी शेतकऱ्यांना टोकन देण्यात यावीत व त्यानुसार टप्पाटप्प्याने खरेदी करण्यात यावी.
३. शेतकऱ्यांना विशिष्ट दिवसाचे टोकन देण्यात यावे. त्यानुसार खरेदी करण्यात यावी. टोकनाशिवाय खरेदी करण्यात येऊ नये.
४. सद्यस्थितीत निर्माण झालेल्या परिस्थितीच्या पार्श्वभूमीवर अल्पभूधारक शेतकऱ्यांना प्राधान्य द्यावे.
५. खरेदी केंद्रावर सॅनिटायझर अथवा साबण व पाण्याची व्यवस्था करण्यात यावी.
६. सर्व खरेदी करणाऱ्या कर्मचार्यांसाठी मास्क, सॅनिटायझर इत्यादी व्यक्तिगत सुरक्षात्मक साहित्याचा पुरवठा करण्यात यावा.
७. खरेदी केंद्रावर काम करणाऱ्या कर्मचारी, मजुरांची कोविड-१९संदर्भातील तपासणी करण्यात यावी.

Scanned by CamScanner

८. खरेदी केंद्रावर मास्क वापरणे बंधनकारक असावे.
९. खरेदी करणाऱ्या कर्मचारी यांना दर दोन तासांनी साबण व पाणी वापरून हात धुणे बंधनकारक करावे.
१०. खरेदी केंद्रावर कर्मचार्यांची दररोज तापाची तपासणी करण्यात यावी.
११. एका वाहनात दोन पेक्षा अधिक व्यक्तींनी प्रवास करू नये.
१२. खरेदी केंद्रातील सर्व कर्मचार्यांनी दररोज खरेदी संपल्यानंतर आंघोळ करणे व कपडे बदलणे बंधनकारक करावे.

उपरोक्त सूचनासोबतच यापूर्वी संदर्भीय शासन निर्णयान्वये हंगाम २०१९-२० च्या खरेदी संदर्भातील सर्व सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करावे व खरेदी प्रक्रिया सुरळीतपणे पार पडेल याबाबत कटाक्षाने निगराणी ठेवावी.

(सतिश सुपे)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. वित्तीय सल्लागार व उप सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मुंबई
२. Nemi प्रतिनिधी
३. निवडनस्ती, नापू-२९